

The system of economic ideals from the perspective of Ayatollah Khamenei

Mojtaba Ghafari

PhD in Islamic economics, economic researcher.

Email: Ghafari.Mojtaba@Chmail.ir

Abstract

Goals and ideals in any revolution determine the direction of movement and create the motivation for movement. From a civilizational point of view and in the process of realizing the goals of the Islamic Revolution, the realization of the Islamic society depends on the realization of Islamic ideals. In this article, a coherent system of economic ideals taken from the statements of the Supreme Leader of the Islamic Revolution is presented with the method of thematic analysis. According to the results, out of a total of 154 sheets, 14 comprehensive themes, including: the place of goals and ideals, ideals and the Islamic Revolution, ideals and leaders, ideals and youth and students, ideals and enemies, the method of determining ideals and goals, the structure of the goals and ideals system, Hayat Tayyaba, the goal of social justice, the component of Hayat Tayyaba, the goal of growth of production and wealth, the ratio of justice and growth of production and wealth, the goal of material well-being, the goal of economic security, and the goal of economic independence were extracted. The findings show that ideals should be derived from the basics. Also, ideals have different levels of final, intermediate and preliminary. Also, in setting ideals, individual and social dualities should be considered; worldly, otherworldly and material, spiritual. According to the results, the ultimate goal is personal and social happiness in this world and the hereafter, and the intermediate goal is the realization of a virtuous life. The primary social ideals in the economic system include justice, material well-being, economic growth, economic security, and economic independence. In the individual dimension, it is important to do the task in order to achieve personal happiness.

Keywords: system of ideals, goals, Ayatollah Khamenei , economic system.

نظام آرمان‌های اقتصادی از منظر آیت‌الله خامنه‌ای

مجتبی غفاری

دکتری اقتصاد اسلامی، پژوهشگر اقتصادی

Email: Ghafari.Mojtaba@Chmail.ir

چکیده

اهداف و آرمان‌ها در هر انقلابی جهت حرکت را تعیین و انگیزه برای حرکت را ایجاد می‌کنند. از نگاه تمدنی و در فرایند تحقق اهداف انقلاب اسلامی، تحقق جامعه اسلامی، منوط به تحقق آرمان‌های اسلامی است. در این مقاله نظامی منسجم از آرمان‌های اقتصادی برگرفته از بیانات آیت‌الله خامنه‌ای، با روش تحلیل مضمون ارائه شده است. مطابق نتایج، از مجموع ۱۵۴ فیش، ۱۴ مضمون فراگیر، شامل جایگاه اهداف و آرمان‌ها، آرمان‌ها و انقلاب اسلامی، آرمان‌ها و مسئولان، آرمان‌ها و جوانان و دانشجویان، آرمان‌ها و دشمنان، روش تعیین آرمان‌ها و اهداف، ساختار نظام اهداف و آرمان‌ها، حیات طیبه، هدف عدالت اجتماعی مؤلفه حیات طیبه، هدف رشد تولید و ثروت، نسبت عدالت و رشد تولید و ثروت، هدف رفاه مادی، هدف امنیت اقتصادی و هدف استقلال اقتصادی استخراج شد. یافته‌ها نشان می‌دهد آرمان‌ها باید از مبانی استخراج شوند. همچنین آرمان‌ها دارای مراتب مختلف نهایی، میانی و مقدماتی هستند. همچنین در تنظیم آرمان‌ها باید دوگانه‌های فردی، اجتماعی، دنیوی، اخروی، مادی و معنوی در نظر گرفته شود. مطابق نتایج، آرمان نهایی عبارت است از سعادت فردی و اجتماعی در دنیا و آخرت و آرمان میانی تحقق حیات طیبه است. آرمان‌های مقدماتی اجتماعی در نظام اقتصادی هم عبارت‌اند از: عدالت، رفاه مادی، رشد اقتصادی، امنیت اقتصادی و استقلال اقتصادی. همچنین در بُعد فردی عمل به تکلیف در راستای رسیدن به سعادت فردی اهمیت دارد.

واژگان کلیدی: نظام آرمان‌ها، اهداف، آیت‌الله خامنه‌ای، نظام اقتصادی.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۱/۰۲ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۳/۱۲

فصلنامه رهنمون انقلاب اسلامی، سال ۱، شماره ۴، زمستان ۱۴۰۳، صص ۷۷-۱۰۰

دسترسی به مقالات نشریه علمی رهنمون انقلاب اسلامی (Open Access) است.

نشریه علمی «رهنمون انقلاب اسلامی» تحت مجوز بین‌المللی

Creative Commons Attribution 4.0 International CC BY 4.0
Doi: 10.22034/RIR.2024.405147.1003

مسئولیت مقاله از نظر محتوای علمی و نظرات مطرح‌شده در متن آن، به عهده نویسندگان و یا نویسنده مسئول مقاله می‌باشد و مورد تأیید / عدم تأیید صاحب امتیاز نشریه رهنمون انقلاب اسلامی نمی‌باشد.

مقدمه

از نظر آیت‌الله خامنه‌ای، هدف ملت ایران، ایجاد یک تمدن نوین اسلامی است (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۱/۷/۲۳). از نظر ایشان رسیدن به این هدف، مستلزم طی یک فرایند پنج مرحله‌ای است. این پنج مرحله عبارت‌اند از: انقلاب اسلامی، نظام اسلامی، دولت اسلامی، جامعه اسلامی و تمدن اسلامی. ما اکنون در مرحله سوم، یعنی دولت اسلامی قرار داریم (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۸۳/۸/۶). از نظر رهبری، جامعه اسلامی زمانی محقق خواهد شد که اهداف و آرمان‌های اسلامی محقق شوند (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۰/۷/۲۴). در واقع برای گذر از مرحله دولت اسلامی و تحقق مرحله جامعه اسلامی، لازم است اهداف و آرمان‌های اسلامی شناسایی و در بستر دولت اسلامی برای تحقق آن‌ها تلاش شود. بنابراین از نگاه تمدنی ترسیم اهداف و آرمان‌ها از اهمیت به‌سزایی برخوردار است.

آرمان‌ها در بیانات آیت‌الله خامنه‌ای از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار هستند. ایشان از دانشجویان می‌خواهند تا با جستجو و مطالعه دقیق در بیانات امام خمینی^(ع)، مجموعه معارف انقلاب اسلامی، قرآن و نهج‌البلاغه، آرمان‌ها را فهرست و طبقه‌بندی کنند و کارهای پژوهشی در این مورد انجام دهند (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۴/۴/۲۰). بنابراین شایسته است این موضوع در بیانات ایشان بررسی شود. جامعه اسلامی متشکل از ابعاد مختلف اقتصادی، فرهنگی، سیاسی، حقوقی و ... است. در این مطالعه، اهداف و آرمان‌های جامعه اسلامی از بُعد اقتصادی بررسی شده است. در واقع نظام آرمان‌های اقتصادی با استفاده از روش تحلیل مضمون، استخراج شده است. با توجه به مطالب ذکر شده، پس از بررسی پیشینه، اهمیت آرمان‌ها و سپس نظام آرمان‌ها بررسی می‌شود.^۱

هدف اصلی مقاله، استخراج نظام آرمان‌های اقتصادی از منظر آیت‌الله خامنه‌ای است. سؤالات پیش‌روی این تحقیق عبارت‌اند از: جایگاه آرمان‌ها در بیانات آیت‌الله

۱. مطالب بسیار دیگری در موضوع آرمان‌ها، همچون آرمان‌گرایی و انواع آن، آرمان‌گرایی و واقع‌بینی، تبیین هر یک از آرمان‌ها در بیانات آیت‌الله خامنه‌ای و ... وجود دارد که در مجال این نوشتار نمی‌گنجد.

خامنه‌ای چگونه است؟ آرمان‌ها با چه روشی و بر چه مبنایی مشخص می‌شوند؟ آرمان‌ها در چند سطح دسته‌بندی می‌شوند؟ نظام آرمان‌های اقتصادی چگونه است؟

۱. پیشینه پژوهش

غفاری (۱۳۹۸) کارکردهای مبانی هستی‌شناسی در تعیین اهداف پیشرفت اقتصادی از منظر آیت‌الله خامنه‌ای را بررسی نموده است. مطالعه حاضر ضمن استفاده از روش تحلیل مضمون، نظام آرمان‌ها را تکمیل تر نموده است.

طاهری (۱۳۹۶) اهمیت راهبردی آرمان‌ها در تحقق و بقای جامعه دینی با تأکید بر سخنان آیت‌الله خامنه‌ای را بررسی نموده است. در این مطالعه موضوعاتی مثل رویکردهای الهی و مادی در شناخت آرمان و واقعیت، توحیدمداری در فهم و تفسیر واقعیت و آرمان، آرمان‌های توحیدی، رکن و غایت جامعه دینی و ... بررسی شده است.

هراتی و همکاران (۱۳۹۵) در مقاله‌ای به بررسی ظرفیت‌های انقلاب اسلامی ایران در بازسازی تمدن اسلامی پرداخته‌اند. این پژوهش با استناد به علل و عوامل شکوفایی تمدن اسلامی، به ظرفیت‌ها و امکانات نظام جمهوری اسلامی برای بازسازی تمدن اسلامی در عصر کنونی پرداخته است. محققان به این نتیجه رسیده‌اند که با توجه به آرمان‌ها و اهداف انقلاب اسلامی و همخوانی آن‌ها با علل شکوفایی تمدن اسلامی در عصر طلایی (قرن سوم تا پنجم هجری قمری) می‌توان گفت انقلاب اسلامی دارای ظرفیت‌هایی برای بازسازی تمدن اسلامی است. اما تا زمانی که مسلمانان شناخت دقیقی از نظام جمهوری اسلامی و آرمان‌های آن نداشته باشند، ایجاد یک حرکت فراگیر و یک نهضت جهانی برای رسیدن دوباره تمدن اسلامی به قله‌های سروری امکان‌پذیر نخواهد بود.

فوزی و بصیرنیا (۱۳۸۹) به بررسی آرمان‌های فرهنگی انقلاب اسلامی با تأکید بر قانون اساسی و اندیشه رهبران انقلاب (امام خمینی^(ه) و آیت‌الله خامنه‌ای) در دو بُعد فردی و اجتماعی پرداخته‌اند.

تاجیک و درویشی (۱۳۸۳) در مقاله‌ای به بررسی آرمان‌های انقلاب اسلامی در عصر جهانی‌شدن پرداخته‌اند. ماهیت و آرمان‌های انقلاب اسلامی در این مقاله عمدتاً بر پایه دیدگاه‌های امام خمینی^(ه) استخراج شده است. در این مقاله آرمان انقلاب

اسلامی در حوزه اقتصاد، عدالت اجتماعی؛ در حوزه سیاست، پشتیبان مظلوم و دشمن ظالم، حاکمیت انسان‌ها بر سرنوشت سیاسی خویش و برابری حقوق شهروندی آن‌ها؛ در حوزه امنیت، استقلال و در حوزه محیط‌زیست، متعلق دانستن منابع طبیعی به تمامی نسل‌ها و بشریت به‌طور عام است.

افتخاری (۱۳۷۶) به بررسی اهداف انقلاب اسلامی در بیانات امام خمینی^(ره) در موضوعات فرهنگی-تربیتی، سیاسی و اقتصادی پرداخته است. در این مطالعه آرمان‌های فرهنگی-تربیتی انقلاب در دو دسته فردی و اجتماعی بررسی شده است. در دسته فردی، هدف تربیت انسان‌هایی فرهیخته و متقی و در دسته اجتماعی، هدف ایجاد یک جامعه خدایست است. آرمان‌های سیاسی انقلاب اسلامی عبارت‌اند از: تأسیس جمهوری اسلامی، احقاق حقوق مستضعفان، جلب رضایت مردم در چهارچوب فرامین الهی، ایجاد فضایی مملو از صلح و دوستی، حاکمیت بلامنازع ارزش‌های الهی و نفی تمام اولویتهای غیراسلامی. آرمان‌های اقتصادی نیز عبارت‌اند از: عدالت اقتصادی، استقلال اقتصادی.

هیچ‌یک از مطالعات به بررسی آرمان‌ها در اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای به صورت جامع و همچنین استخراج نظام آرمان‌ها در بعد اقتصادی نپرداخته‌اند.

۲. روش پژوهش

به‌منظور دستیابی به هندسه فکری آیت‌الله خامنه‌ای در مورد اهداف و نظام آرمان‌ها از روش تحلیل مضمون استفاده شده است. روش تحلیل مضمون با روش‌های مختلفی قابل اجرا است. یکی از روش‌ها، شبکه مضامین است. شبکه مضامین بر اساس فرایندی مشخص، پایین‌ترین سطح قضایای موضوع را از متن استخراج می‌کند (مضامین پایه)؛ سپس با دسته‌بندی این مضامین و تلخیص آن‌ها به موضوعات مجردتر و انتزاعی‌تر دست می‌یابد (مضامین سازمان‌دهنده) و در قدم سوم مضامین سازمان‌دهنده در قالب مضامین اساسی حاکم بر کل متن (مضامین فراگیر) تنظیم می‌شوند (شیخ‌زاده، ۱۳۹۰: ۱۶۵-۱۷۲).

مطابق فرایند روش تحلیل مضمون، در ابتدا فیش‌های مربوط به اهداف از سال ۱۳۶۸ (آغاز دوره آیت‌الله خامنه‌ای) تا پایان سال ۱۴۰۱، با استفاده از نرم‌افزار حدیث

ولایت و همچنین پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای به نشانی www.khamenei.ir استخراج شد. سپس مضامین پایه، سازمان‌دهنده و فراگیر شناسایی و تدوین شد و فرایند جستجو در بیانات ایشان تا رسیدن به کفایت نظری ادامه یافت. به دلیل تعداد زیاد فیش‌ها، امکان ارائه بیانات وجود نداشت و به ذکر مضامین پایه، سازمان‌دهنده و فراگیر اکتفا شده است.

۳. تحلیل مضمون اهداف در بیانات آیت‌الله خامنه‌ای

پس از جستجو در بیانات، ۱۵۴ فیش یافت شد. با استفاده از روش تحلیل مضمون، ۱۴ مضمون فراگیر، شامل جایگاه اهداف و آرمان‌ها، آرمان‌ها و انقلاب اسلامی، آرمان‌ها و مسئولان، آرمان‌ها و جوانان و دانشجویان، آرمان‌ها و دشمنان، روش تعیین آرمان‌ها و اهداف، ساختار نظام اهداف و آرمان‌ها، حیات طیبه، هدف عدالت اجتماعی مؤلفه حیات طیبه، هدف رشد تولید و ثروت، نسبت عدالت و رشد تولید و ثروت، هدف رفاه مادی، هدف امنیت اقتصادی، هدف استقلال اقتصادی یافت شد. جدول ۱ مضامین پایه، سازمان‌دهنده و فراگیر را نمایش می‌دهد. مضامین پایه، از بیانات ایشان با اندکی تغییر تدوین شده است.^۱

جدول ۱: مضامین پایه، سازمان‌دهنده و فراگیر

مضمون فراگیر	مضمون سازمان‌دهنده	مضمون پایه	ردیف
جایگاه اهداف و آرمان‌ها	جایگاه آرمان‌ها در تشکیل حکومت و تحقق جامعه اسلامی	تشکیل حکومت برای تحقق آرمان‌هاست.	۱
		جامعه اسلامی، جامعه‌ای است که در آن آرمان‌های اسلامی تحقق پیدا کند.	۲
		میان هدف‌های هر ملت، با موانعی که در سر راه او قرار می‌گیرد، ارتباط وجود دارد.	۳
	کارکرد اهداف آرمان‌ها	آنچه موجب شوق به پیشرفت و حرکت در ملت‌ها می‌شود، آرمان‌ها هستند و هرچه این آرمان‌ها والاتر، مجرب‌تر و نورانی‌تر باشند، حرکت صحیح‌تر خواهد بود.	۴

۱. در مواردی که برای یک مضمون پایه چند فیش وجود داشته، بیش از یک شماره ردیف جدول وجود دارد. مانند ردیف‌های ۱۰ و ۱۱ در جدول.

ردیف	مضمون پایه	مضمون سازمان‌دهنده	مضمون فراگیر
۵	جهاد یک ملت وقتی معنا می‌یابد که اهداف تعریف‌شده آن، اهداف والایی باشد.		
۶	حرکت به سمت اهداف و آرمان‌ها، معیار حرکت صحیح حکومت‌ها است.		
۷	انقلاب آرمان‌ها را ترسیم به سمت آن‌ها حرکت می‌کند.	نسبت آرمان‌ها و انقلاب	آرمان‌ها و انقلاب اسلامی
۸	بزرگ‌ترین خطر برای انقلاب، ایستادن یا خسته‌شدن نیست؛ بزرگ‌ترین خطر، گم کردن هدف‌های تعریف‌شده است.	فراموشی و عدم حرکت در جهت اهداف، بزرگ‌ترین خطر برای انقلاب	
۹	اگر جهت‌گیری به سمت هدف‌ها در یک انقلاب، در یک حرکت اجتماعی صیانت نشود و محفوظ نماند، آن انقلاب به ضد خود تبدیل خواهد شد		
۱۰	استقامت، یعنی هدف را گم نکردن. این امر، این‌قدر حساس و مهم است که خدای متعال به پیامبر با آن عظمت نیز همین توصیه را می‌کند.		
۱۱	ارزش دارد انسان جانش را در راه این آرمان‌ها، برای خاطر خدا بدهد.		
۱۲	شکر نعمت انقلاب اسلامی، این عطیه و تفضل بزرگ الهی، فراموش نکردن اهداف است.		
۱۳	انقلاب پُرشکوه ملت ایران تنها انقلابی است که یک چله پُرافتخار را بدون خیانت به آرمان‌هایش پشت سر نهاده است.		
۱۴	انقلاب پُرشکوه ملت ایران تنها انقلابی است که یک چله پُرافتخار را بدون خیانت به آرمان‌هایش پشت سر نهاده است.		
۱۵	روحیه و آرمان انقلابی، بدین معنی است که میل به زندگی راحت و مرفه، جامعه و مسئولان را به سازش‌کاری و تسلیم در برابر زورگویی قدرت‌های جهانی و غفلت از توطئه استکبار و بی‌اعتنایی به پیام جهانی انقلاب نکشاند.	عدم انحراف انقلاب اسلامی	
۱۶	اگر کسی در نظام جمهوری اسلامی در مسئولیتی مشغول کار است، ولی آرمان‌های نظام جمهوری اسلامی را آن‌گونه که امام بزرگوار ترسیم کرده است و در قانون اساسی تجسم پیدا کرده، در دلش قبول ندارد، اشغال آن پست برای او حرام شرعی است.	اعتقاد به آرمان‌ها شرط احراز شرایط مسئولیت‌های	
۱۷			آرمان‌ها و مسئولان

ردیف	مضمون پایه	مضمون سازمان‌دهنده	مضمون فراگیر
۱۸	شرط خدمت به مردم و شرط احراز مسئولیت‌های اساسی این است که هر مسئولی به این اهداف والا و آرمان‌های الهی و اسلامی از عمق جان معتقد باشد و در راه آن تلاش و مجاهدت کند.	اساسی در جمهوری اسلامی	
۱۹	وظیفه مسئولین در تصمیم‌گیری و اقدام، توجه به آرمان‌ها و اهداف است.		
۲۰	اهداف و آرمان‌های نظام جمهوری اسلامی مطلقاً نبایستی از نظر دور بشود؛ راه‌هایی که ما را به این اهداف می‌رساند؛ راهبردهای عمومی و کلی؛ این راهبردها را بایستی شناخت و واقعیات را هم باید دید.	وظایف مسئولان در قبال آرمان‌ها	
۲۱	آرمان‌های انقلاب بدون نیرو و نشاط و جسارت جوانی، قابل تعقیب و قابل دسترسی نیست. لذا جوان‌ها در تحقق آرمان‌ها، دارای مسئولیت‌های بزرگی هستند و کارآمدی بسیار بالایی هم دارند.	نقش جوانان و دانشجویان در تحقق آرمان‌ها	آرمان‌ها و جوانان دانشجویان
۲۲	برایند آرمان‌گرایی دانشجویان و چالش مسئولان با مصلحت‌ها، برایند معتدل و مطلوبی خواهد شد. دانشجویان نباید آرمان‌گرایی را رها کنند.	اهمیت آرمان‌گرایی دانشجویان	
۲۳	اولین فریضه دانشجویی عبارت است از آرمان‌خواهی.		
۲۴	طبیعت آرمان‌های انقلاب اسلامی به‌گونه‌ای است که نظام استکباری را سراسیمه می‌کند؛ چون آرمان اسلامی با سلطه این نظام، به شدت مخالف است.	آرمان‌ها، دلیل دشمنی نظام استکبار با انقلاب اسلامی	
۲۵	توطئه‌های دشمن در چند سال اخیر این بوده که بتواند آدم‌های نامعتقد به آرمان اسلامی را در صفوف مسئولان بالای کشور نفوذ دهد.	توطئه دشمن، نفوذ آدم‌های نامعتقد به آرمان‌ها به صفوف مسئولان	آرمان‌ها و دشمنان
۲۶	سعی دشمنان این است که این ملت را از آرمان‌خواهی نسبت به اسلام و ارزش‌های اسلامی دچار فراموشی کرده، سرگرم مسائل روزمره زندگی کنند.	سعی دشمن، فراموشی آرمان‌خواهی	
۲۷	وظایفی بر عهده دولت و افراد است. این وظایف یک مبنای فکری دارد. مبنای فکری عبارت است از	جهان‌بینی، مبنای اهداف	

مضمون فراگیر	مضمون سازمان‌دهنده	مضمون پایه	ردیف
روش تعیین آرمان‌ها و اهداف		خطوط اصلی تلقی و بینش اسلام از کائنات، از عالم و از انسان.	
		بدیهی است وقتی که مینا، یک تفکر و یک اندیشه منظم و مدون نباشد، هدف‌ها هم به همان نسبت تابع حوادث و پیشرفت‌های عالم و امیال مردم و گروه‌ها خواهد بود.	۲۸
	نقش ایمان در هدف‌دار شدن زندگی انسان	ایمان به غیب به انسان هدف می‌بخشد	۲۹
		بدون ایمان به غیب داشتن هدف واقعی ممکن نیست. هدف را باید در آنجایی محاسبه کرد که احساسات، عادت و نیاز غلبه نکرده باشد.	۳۰
	ثبات و عدم تغییر آرمان‌ها	هدف‌ها عوض‌شدنی نیستند. اما در جهت حرکت به سمت اهداف، سرعت‌ها، شیوه‌ها و تدابیر قابل تغییر است.	۳۱
		آرمان‌های نظام اسلامی، آرمان‌های فطری است.	۳۲
		هرگاه آرمان‌های فطری در بخشی از عالم منادیانی پیدا کرد، زورگویانی پیدا شدند که یا آن‌ها را سرکوب و یا موانعی در راهشان ایجاد کردند. البته روز به روز آگاهی و ظرفیت بشر برای پذیرش و عمل به آرمان‌های فطری بیشتر می‌شود.	۳۳
		نظام جمهوری اسلامی، هم ثبات دارد، هم تحول دارد. ثبات یعنی، حرکت مستمری به سمت آرمان‌ها وجود دارد، اگرچه سازوکارها و شکل حرکت تغییرپذیر است.	۳۴
		در اهداف و مبانی، ملاک ما باید «فاستقم کما امرت» باشد. به‌هیچ‌وجه عدول از مبانی و عدول از ارزش‌ها جایز نیست؛ اهداف، اهداف الهی است و هیچ تردید، شک یا ارتدادی از این اهداف جایز نیست.	۳۵
	ساختار نظام اهداف و آرمان‌ها	ابعاد اهداف و آرمان‌ها	بر اساس نگاه اسلام به انسان، به‌عنوان یک فرد دارای هدف فردی و به‌عنوان مجموعه انسان‌ها دارای هدف اجتماعی است.
			۳۷
			۳۸

مضمون فراگیر	مضمون سازمان‌دهنده	مضمون پایه	ردیف	
		اهداف شامل زندگی مادی و معنوی و دنیا و آخرت است.	۳۹	
			۴۰	
			۴۱	
	مراتب آرمان‌ها	اهداف دارای مراتب مختلف از جمله غایی و کوتاه‌مدت هستند.	هدف نهایی، تعالی، تکامل و قرب الهی است. هدف پایین‌تر از آن، انسان‌سازی است؛ هدف پایین‌تر از آن، ایجاد جامعه اسلامی با همه مشخصات و آثار است.	۴۲
				۴۳
	هدف غایی (جمعی)	هدف غایی سعادت همه مردم در دنیا و آخرت است.		۴۴
				۴۵
				۴۶
	هدف غایی (فردی)	هدف نهایی هر انسان، تکامل و نزدیک‌شدن به خداست.		۴۷
				۴۸
				۴۹
				۵۰
				۵۱
				۵۲
				۵۳
۵۴				
نسبت بین سعادت جمعی و فردی	تخلف فردی در یک نظام عظیم اجتماعی که حرکت عمومی به یک سمت درستی است، قابل اصلاح است؛ بالاخره این جامعه می‌تواند افراد را به سرمنزل مقصود برساند؛ برخلاف اینکه اگر چنانچه نه، اعمال فردی		۵۵	
			۵۶	

ردیف	مضمون پایه	مضمون سازمان‌دهنده	مضمون فراگیر
	درست بود، اما روابط اجتماعی، نظامات اجتماعی، نظامات غلطی بود، اعمال فردی نمی‌تواند این جامعه را بالاخره به سرمنزل مقصود برساند.		
۵۷	ویژگی عجیبی که در معارف اسلامی وجود دارد تلفیق بین سعادت فردی و سعادت جمعی است. اگر انسان‌ها حتی سعادت فردی خود را طلب کنند و برای خدا کار کنند تا به بهشت بروند و رضای خدا را طلب نمایند؛ و لو قصدشان هم هیچ‌چیز غیر از این نباشد و آن وقت با چشم‌پاز و معلومات کافی بنشینند ببینند که چه چیزی آن‌ها را پیش خدا روسفید می‌کند و آن را انجام دهند؛ اگر این هم بشود، کشور به روسفیدی خواهد رسید.		
۵۸	مقدمه توانایی رسیدن انسان به سعادت، تشکیل حیات طیبه اسلامی است.		
۵۹	همه چیزهایی که بشر برای سعادت خود به آن‌ها احتیاج دارد جزء حیات طیبه است.		
۶۰	هدف قبل از کمال انسانی، تشکیل جامعه اسلامی یا حیات طیبه است.		
۶۱	حیات طیبه اسلامی، زندگی‌ای است که در آن، راه رسیدن به معنویت و اهداف و سرمنزل‌های نهایی این راه، از زندگی دنیایی مردم عبور می‌کند.	هدف میانی: تشکیل حیات طیبه	
۶۲	ایجاد حیات طیبه، دنیایی که انسان را ناگزیر به بهشت می‌رساند، هدف کلان اجتماعی و سیاسی اسلام است.		
۶۳	نظام اسلامی به وعده قرآن کریم، مردم را به سمت حیات طیبه حرکت می‌دهد.		
۶۴	ثمره و هدف نهایی انقلاب اسلامی، ایجاد حیات طیبه است.		
۶۵			حیات طیبه
۶۶	حیات طیبه شامل دنیا و آخرت و ماده و معنا است.	مؤلفه‌های حیات طیبه	
۶۷			
۶۸	حیات طیبه، یعنی یک ملت، از لحاظ مادی از رفاه، امنیت، دانش، سواد، عزت سیاسی، استقلال اقتصادی،		

ردیف	مضمون پایه	مضمون سازمان‌دهنده	مضمون فراگیر
	رونق مالی و اقتصادی برخوردار باشد و از جهت معنوی، انسان‌های مؤمن، خدانشناس، پرهیزکار و برخوردار از اخلاق والای الهی در آن زندگی کنند.		
۶۹	عزت، سربلندی، استقلال رفاه، عدالت، نشاط، شوق کار، علم، فناوری، این‌ها همه جزء حیات طیبه است؛ در کنار این‌ها معنویت، رحم، خلقیات اسلامی، سبک زندگی اسلامی و نظم، این‌ها جزء حیات طیبه است.		
۷۰	جامعه عادل، آزاد، جامعه‌ای که مردم در آن، دارای نقش و تأثیرند، جامعه‌ای دارای عزت ملی و استغنائی ملی، برخوردار از رفاه و میرای از فقر و گرسنگی، دارای پیشرفت‌های همه‌جانبه - پیشرفت علمی، پیشرفت اقتصادی، پیشرفت سیاسی - و بدون سکون، بدون رکود، بدون توقف و در حال پیشروی دائم.		
۷۱	جامعه آباد، آزاد، مستقل، دارای اخلاق والا، متحد، یکپارچه، متقی و پرهیزگار و جامعه‌ای که افراد خود را فرصت بدهد که بتوانند به‌سوی این هدف حرکت کنند.		
۷۲	جامعه اسلامی و عدالت مقدمه هستند؛ هدف نهایی رستگاری انسان است.		
۷۳	اقامه قسط هدف نهایی نیست؛ اما کار اول پیامبران اقامه قسط است.	عدالت مقدمه رستگاری انسان	
۷۴	تحقق عدالت اجتماعی یک هدف متوسط است. مرحله بعد، تخلّق به اخلاق حسنه است.		
۷۵	هیچ چیزی به اندازه عدل و قسط در قرآن و حدیث مورد توجه و تأکید قرار نگرفته است.		هدف عدالت اجتماعی مؤلفه حیات طیبه
۷۶	اولین ارزش در نظام ما از لحاظ عملی، باید تأمین عدالت اجتماعی باشد.	جایگاه عدالت اجتماعی	
۷۷	پیام اسلام، قیام اسلامی در ایران، هدف پیغمبران و دلیل انتظار برای فرج امام زمان (عج)، اقامه عدل است.		
۷۸	اگر همه ارزش‌های مادی، ظاهری و دنیایی فراهم شود، ولی عدالت نباشد، در حقیقت هیچ کاری انجام نشده است.		

ردیف	مضمون پایه	مضمون سازمان‌دهنده	مضمون فراگیر
۷۹	همه چیز تحت‌الشعاع عدالت قرار می‌گیرد؛ این منطق امیرالمؤمنین (ع) است.		
۸۰	ارزشی که از نظر اسلام به‌هیچ‌وجه و در هیچ شرایطی مورد مناقشه قرار نمی‌گیرد، عدالت است.		
۸۱	عدل یک معنای عام و همان معنای والا و برجسته‌ای است که در زندگی شخصی و عمومی و جسم و جان و سنگ و چوب و همه حوادث دنیا وجود دارد. لکن قسط، همین عدل در مناسبات اجتماعی است.		
۸۲	عدالت، همه‌جا به معنای «برابری» نیست. عدالت یعنی هر چیزی را در جای خود قراردادن. عدالت یعنی برطبق حق عمل کردن، و حق هر چیز و هر کسی را به او دادن.	معنای عدالت	
۸۳	عدل یعنی هر چیزی در جای خود قرار گرفتن.		
۸۴	عدل یک نظام اجتماعی است و باید قانون، اجرا، نظارت، قضاوت و تقسیم عادلانه باشد.		
۸۵	نبود فاصله ژرف میان طبقات، نبود برخوردارهای نابحق، نبود محرومیت، تأمین امنیت قضایی و همه کس بداند با کار و تلاش خواهد توانست زندگی مطلوبی فراهم آورد.		
۸۶	عدم تبعیض در حقوق، حدود و احکام، رفع محرومیت، اجرای یکسان حقوق و حدود الهی و جلوگیری از برخوردارهای نابحق.	مؤلفه‌های عدالت اجتماعی	
۸۷	برخورداری از حق طبیعی که خدای متعال برای هر انسانی معین کرده است، از طریق شکوفایی استعدادها.		
۸۸	عدالت یعنی کم‌کردن فاصله بین فقیر و غنی، مبارزه با فقر و تقسیم درست ثروت. این غیر از تفکرات مارکسیستی است.		
۸۹	عدالت انسانی در دو قلمرو فردی و اجتماعی، خود را نشان می‌دهد. در امیرالمؤمنین (ع) عدالت شخصی در حدّ اعلی بود؛ همان چیزی که از آن به تقوا تعبیر می‌کنیم. در هر انسانی، عدالت شخصی و نفسانی او،	ارتباط بین عدالت فردی و عدالت جمعی	

ردیف	مضمون پایه	مضمون سازمان‌دهنده	مضمون فراگیر
۹۰	پشتوانه عدالت جمعی و منطقی تأثیر عدالت در زندگی اجتماعی است.		
	عادل، یعنی کسی که به عمد ممکن نیست گناه انجام دهد.		
۹۱	امیرالمؤمنین (ع) مظهر عدل الهی است.	عدالت به‌عنوان یکی از صفات خداوند	
۹۲	بدون اعتقاد به خدا، عدالت بی‌معنی می‌شود و جز لذت و سود شخصی هیچ چیز دیگری معنا پیدا نمی‌کند.	ارتباط بین عدالت و توحید	
	در مسئله عدالت، اعتقاد به مبدأ و معاد، یک نقش اساسی دارد. هرچا اعتقاد به مبدأ و معاد نبود، عدالت یک چیز سربار، تحمیلی و اجباری بیش نخواهد بود.		
۹۳	پیشرفت در تولید ثروت، یکی از جنبه‌های پیشرفت است.	جایگاه رشد تولید و ثروت	هدف رشد تولید و ثروت
۹۴	رشد اقتصادی کشور، مایه اقتدار حقیقی و آبروی بین‌المللی است.		
۹۵	تولید ثروت یکی از عوامل حیات و بقای جامعه است.		
۹۶	کارآمدی در جهت رشد رونق اقتصاد لازم است.		
۹۷	افزایش ثروت ملی، یکی از ارکان مهم نظام اسلامی است.		
۹۸	نوع نگاه نظام اسلامی به ثروت با نوع نگاه حکومت‌های مادی و سیستم‌های مادی تفاوت دارد. در نظام اسلامی، تولید ثروت ملی یک ارزش است.		
۹۹	تولید ثروت در اسلام مطلوب است؛ منتها با نگاه الهی و معنوی. نگاه الهی و معنوی این است که از این ثروت برای فساد، ایجاد سلطه و اسراف نباید استفاده کرد؛ از این ثروت بایستی برای سود جامعه بهره برد.		
۱۰۰	نظام اسلامی، یک جامعه فقیر نمی‌خواهد. بلکه از همه امکانات در جهت تولید ثروت بهره می‌برد. تاریخ اسلام نشان داد که اسلام به برکت همین احکام نورانی، در		
۱۰۱			

ردیف	مضمون پایه	مضمون سازمان‌دهنده	مضمون فراگیر
	یک دوره طولانی، صاحب علم و صنعت در کل جهان بوده است.		
۱۰۲	امیرالمؤمنین ^(ع) اوقاف فراوان را با کار خودش تولید کرده بود.		
۱۰۳	تولید ثروت فی‌نفسه ممدوح است. اگر قصد صرف تولید ثروت، کار خیر، پیشرفت کشور یا کمک به محرومان باشد، حسنه است و ثواب دارد.		
۱۰۴	تلاش برای افزایش ثروت ملی، به معنای مبارزه با دشمن این ملت و این کشور است.		
۱۰۵	چگونگی تولید و مصرف مهم است. تولید از راه‌های غیرقانونی، با استفاده از تقلبات و تخلفات نباشد؛ مصرف، مصرف نامطلوبی از نظر شرع نباشد؛ بتواند مثل خونی در رگ‌های جامعه جریان پیدا کند؛ صرف در فساد نباشد.	نحوه تولید و مصرف ثروت	
۱۰۶	توصیه‌های قرآن به فارون: آنچه خدا به تو داد، وسیله به دست آوردن آخرت قرار بده، سهم خودت را فراموش نکن، وسیله‌ای باش که بتوانی این ثروت را به دست مردمی که نیازمندند برسانی، فساد ایجاد نکن.		
۱۰۷	نوآوری نظام اسلامی این است که عدالت را با توسعه و رشد اقتصادی در کنار هم و باهم می‌خواهد. این دو باهم متنافی نیستند. دیدگاهی که تصور کند این‌ها باهم نمی‌سازند و یا باید این را انتخاب کرد یا آن را، مورد قبول نیست.	سازگاری رشد و عدالت	
۱۰۸	دیدگاهی که معتقد است باید دوره‌ای را صرف رشد و توسعه کنیم و وقتی که به آن نقطه مطلوب رسیدیم، به تأمین عدالت اجتماعی می‌پردازیم؛ اسلامی نیست.	لزوم پیگیری هم‌زمان رشد و عدالت	نسبت عدالت و رشد تولید و ثروت
۱۰۹	نتیجه دنبال تولید ثروت رفتن بدون نگاه به عدالت، همان چیزی می‌شود که امروز در کشورهای سرمایه‌داری مشاهده می‌کنیم.		
۱۱۰	اگر در جامعه‌ای عدالت باشد، تلاش اجتماعی و اقدام سازنده اقتصادی در آن جامعه بهتر خواهد شد و ثروت هم بیشتر به آن جامعه رو خواهد آورد.	عدالت قانونی، قضایی و اجرایی زمینه‌ساز رشد تولید و ثروت	

مضمون فراگیر	مضمون سازمان‌دهنده	مضمون پایه	ردیف
	افزایش ثروت ملی و توزیع عادلانه و رفع محرومیت در درون جامعه اسلامی دو پایه اصلی روش اسلامی و اولی، شرط دومی است.	هر نسخه اقتصادی هرچه مستند به منابع علی‌الظاهر دینی باشد و نتواند «افزایش ثروت ملی» و توزیع عادلانه و رفع محرومیت در درون جامعه اسلامی» را تأمین کند، اسلامی نیست. اولی، شرط دومی است. اگر تولید ثروت نشود؛ نمی‌توانیم محرومیت و فقر را برطرف کنیم.	۱۱۱
		اگر ما کم داشته باشیم، اما عادلانه عمل کنیم، به مراتب ترجیح دارد بر این‌که زیاد داشته باشیم و غیرعادلانه عمل کنیم.	۱۱۲
		در نظام سرمایه‌داری، اساس، رشد اقتصادی و ازدیاد و تولید ثروت است. در نظام اسلامی رشد اقتصادی برای عدالت اجتماعی و برای رفاه عمومی است و مسئله اول نیست.	۱۱۳
	هدف عدل است و رشد تولید و ثروت برای اقامه عدالت و رفاه اجتماعی مطلوب است.	اگر رونق اقتصادی در کشور باشد، اما عدل اجتماعی نباشد، این رونق اقتصادی به درد فقرا و مستضعفان نخواهد خورد و محرومیت را برطرف نخواهد کرد.	۱۱۴
		اگر در جامعه‌ای عدالت باشد، تلاش اجتماعی و اقدام سازنده اقتصادی در آن جامعه بهتر خواهد شد و ثروت بیشتر به آن جامعه رو خواهد آورد.	۱۱۵
		در آن‌جایی که هیچ رونق اقتصادی نیست، عدالت اجتماعی عامل چندان مهمی نیست و درعین‌حال جامعه به رفاه و به برخورداری لازم نخواهد رسید. اگر عدل اجتماعی همراه با پیشرفت اقتصادی باشد، جامعه شکوفا خواهد شد	۱۱۶
	رشد تولید و ثروت و درآمد سرانه بالا به معنای وجود	درآمد سرانه بالا در کشورهای سرمایه‌داری به معنای عدالت توزیعی در این کشورها نیست.	۱۱۷

مضمون فراگیر	مضمون سازمان‌دهنده	مضمون پایه	ردیف	
	عدالت توزیعی نیست.			
هدف رفاه مادی	جایگاه و اهمیت رفاه مادی	رفاه مادی با عدالت، معنویت و اخلاق زمینه‌ساز زندگی گوارا است.	۱۱۸ ۱۱۹	
		یکی از فلسفه‌های نظام جمهوری اسلامی، ایجاد رفاه مادی است.	۱۲۰	
		ایجاد رفاه عمومی یکی از مؤلفه‌های موفقیت جمهوری اسلامی است.	۱۲۱	
		آسایش زندگی، به‌خودی‌خود هدف نیست.	۱۲۲	
		وقتی معنویت در جامعه وجود ندارد، رفاه اقتصادی فایده‌ای نمی‌بخشد.	۱۲۳	
		در اسلام مردم باید از حداقل رفاه در زندگی برخوردار باشند	۱۲۴	
		دنیا و آخرت، رفاه و آرمان، باهم و در کنار هم قابل پیشرفت است. حرکت به سمت یک زندگی مرفه یک وظیفه اسلامی است.	۱۲۵	
		ما رفاه را هم برای قسط و عدل می‌خواهیم.	۱۲۶	
	رفاه مادی مقدمه رسیدن به حق	انسان برای رسیدن به هدف اعلی، ابزارهای مادی و معنوی لازم دارد. زندگی راحت برای بشر لازم و ضروری است و اسلام با قوانین و مقررات خود، انسان‌ها را به سمت رفاه و آسایش می‌برد.	۱۲۷	
		انسان‌ها باید از مواهب الهی برخوردار شوند، تا بتوانند در یک محیط مناسب و مساعد، خود را به کمال برسانند.	۱۲۸	
			رفاه و آسایش و هرچه که این آسایش را برای انسان‌ها فراهم می‌کند، مقدمه برای رضای الهی است.	۱۲۹
	معنای رفاه مادی	رفاه مادی بدین معنی است که کشور از نظر آبادی و عمران، استخراج معادن و استفاده از منابع طبیعی، تأمین سلامت و بهداشت جامعه، رونق اقتصادی و رواج تولید و تجارت، با تکیه بر استعدادهای ذاتی نیروهای انسانی خودی، به حد قابل قبول برسد و علم	۱۳۰	

مضمون فراگیر	مضمون سازمان‌دهنده	مضمون پایه	ردیف
		و فرهنگ و تحقیق و تجربه همگانی شود و نشانه‌های فقر و عقب‌افتادگی رخت‌بریندند.	
	عدم توانایی تمدن غرب در ایجاد رفاه	هدف غرب این بود که بتواند بشر را به آسایش، آرامش و رفاه برساند؛ لیکن آنچه در واقع تحقق پیدا کرد، عکس این‌ها بود.	۱۳۱
	ایجاد رفاه برای همه انسان‌ها بر اساس قوانین و مقررات اسلام	احکام الهی و اسلامی برای رسیدن به رفاه، آسایش، امنیت کافی است.	۱۳۲
هدف امنیت اقتصادی	معنای امنیت اقتصادی	امنیت اقتصادی یعنی اینکه آحاد مردم این کشور بخواهند کار اقتصادی بکنند بدانند کسی مزاحم آن‌ها نخواهد شد.	۱۳۳
		امنیت اقتصادی، به معنای نادیده گرفته‌شدن قوانین و مقررات سالم کشور نیست.	۱۳۴
	رابطه عدالت و امنیت اقتصادی	اگر عدالت باشد، امنیت اقتصادی بیشتر است.	۱۳۵
		برخورد با مفسد اقتصادی موجب امنیت اقتصادی است.	۱۳۶
	رابطه امنیت قضایی و امنیت اقتصادی	اگر امنیت قضایی به وجود آمد، امنیت اقتصادی هم به وجود خواهد آمد.	۱۳۷
هدف استقلال اقتصادی	جایگاه استقلال اقتصادی	استقلال و وابسته نبودن از مؤلفه‌های حیات طیبه است.	۱۳۸
			۱۳۹
		استقلال اساس حرکت به سمت سعادت است.	۱۴۰
		دفاع از استقلال دلیل درگیری استکبار با کشورها است.	۱۴۱
		پایبندی به استقلال کشور از شاخص‌های انقلابی بودن است.	۱۴۲
معنی استقلال اقتصادی	استقلال اقتصادی، یعنی ملت و کشور، در تلاش اقتصادی خود روی پای خود بایستد و به کسی احتیاج نداشته باشد. باید طوری باشد که یک ملت، اولاً نیازهای اصلی خودش را بتواند خودش فراهم کند.	۱۴۳	

ردیف	مضمون پایه	مضمون سازمان‌دهنده	مضمون فراگیر
	ثانیاً، در معادلات اقتصادی دنیا، وزنه‌ای باشد و نتوانند او را به آسانی کنار بگذارند.		
۱۴۴	استقلال کامل، شامل استقلال سیاسی و اقتصادی و بالاتر از همه، استقلال فرهنگی است.	ارتباط بین استقلال سیاسی، اقتصادی و فرهنگی	
۱۴۵	بالاتر از استقلال سیاسی، استقلال اقتصادی است.		
۱۴۶	استقلال یک ملت جز با استقلال فرهنگی تأمین نمی‌شود.		
۱۴۷	اسیر کلیشه‌های تحمیلی نظام سلطه نباید شد.		
۱۴۸	برای یک ملت، سم بزرگ عبارت است از وابستگی و پادزهر این سم، عبارت است از خودآگاهی، استقلال فکری، استقلال علمی، روی پای خود ایستادن، خود را اداره کردن و خود را محتاج دیگران ندیدن.		
۱۴۹	فرمول‌های غربی، فرمول‌های بانک جهانی یا صندوق بین‌المللی پول مفید برای ما نیست.		
۱۵۰	عمل کردن به نظام‌های ساخته‌وپرداخته دست بشر، عبادت غیرخداست.		
۱۵۱	جهانی‌شدن به معنای تبدیل شدن به یک پیچ و مهره‌ای در ماشین سرمایه‌داری غرب، نباید مورد قبول هیچ ملت مستقلی باشد.	استقلال فکری و علمی	
۱۵۲	اقتصاد جامعه جهانی دارای یک نظم عادلانه، منطقی و عقلایی نیست. اقتصادی که نقشه آن را جامعه جهانی کشیده است و مظاهر گوناگون آن در همه دنیا گسترده است، عبارت است از نقشه‌ای و نظامی که سرمایه‌داران عمدتاً صهیونیستی و بعضاً غیر صهیونیستی برای تصرف منابع مالی همه دنیا طراحی کرده‌اند.		
۱۵۳	عمل کردن به سیاست‌های بانک جهانی جزو موانع پیشرفت در کشور است.		
۱۵۴	اگر کسی بگوید جز با تسلیم در مقابل برنامه‌های بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول نمی‌توانیم حرکت اقتصادی کنیم، قضاوت خوش‌بینانه در مورد او این		

- ❖ مطابق با مبانی جامعه‌شناسی در اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای، در اسلام دو نوع نگاه به انسان وجود دارد؛ نگاه فردی و نگاه جمعی. ایشان در موارد مختلف نظیر: تقوای فردی و تقوای جمعی (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۰/۳/۸)، سعادت فردی و سعادت جمعی (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۷۵/۳/۲۹)، خلیقات فردی و خلیقات جمعی (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۷۶/۱۲/۱۳)، عمل فردی و عمل اجتماعی (خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۷۶/۱۰/۳) و ... به این موضوع توجه داشته‌اند. در یک بیان نیز آیت‌الله خامنه‌ای اهداف را به دو سطح فردی و اجتماعی تقسیم می‌کنند. بنابراین باید در تنظیم آرمان‌ها به سطح فردی و اجتماعی توجه نمود؛
- ❖ مطابق مبانی انسان‌شناسی، انسان دارای دو بعد مادی و معنوی است. آیت‌الله خامنه‌ای هم در بیانات خود، اهداف مادی و اهداف معنوی را بیان فرموده‌اند. بنابراین باید در ترسیم اهداف به این دو بُعد توجه داشته باشیم؛
- ❖ مطابق مبانی جهان‌شناسی، پس از مرگ، انسان وارد دنیای آخرت می‌شود و پس از زندگی دنیا، حساب‌و‌کتاب در کار است. مطابق این اصل، انسان باید در سرتاسر زندگی خود و در انتخاب‌های خود در مسیر رسیدن به اهداف به این موضوع توجه داشته باشد. بنابراین آرمان‌ها باید طوری تعیین شوند که سعادت دنیوی و اخروی را تعیین کنند؛
- ❖ نکته مهمی که آیت‌الله خامنه‌ای در مورد آرمان‌ها ذکر می‌کنند این است که اولاً آرمان‌ها منظومه‌ای و مجموعه‌ای هستند و دوماً دارای مراتب مختلف هستند. با توجه به این نکته و تحلیل و جمع‌بندی بیانات ایشان، آرمان‌ها و اهداف را در سه رتبه در نظر می‌گیریم. آرمان نهایی، آرمان میانی و آرمان‌های مقدماتی. تحقق آرمان‌های مقدماتی، مقدمه تحقق آرمان میانی و تحقق آرمان میانی، مقدمه تحقق آرمان نهایی است؛
- ❖ آرمان نهایی عبارت است از سعادت فردی و جمعی (فردی و جمعی از مبانی جامعه‌شناسی نتیجه شده است) که مطابق مبانی جهان‌شناسی دارای دو بعد دنیوی و اخروی است. از نظر آیت‌الله خامنه‌ای، هدف نهایی نظام اسلامی و هر فرد، سعادت است و در بیان‌های متعددی به آن اشاره

نموده‌اند. لازم به ذکر است قرب الهی، تکامل انسان و رضایت پروردگار ترجمان‌هایی از سعادت در آموزه‌های اسلامی است و آیت‌الله خامنه‌ای نیز به این معانی اشاراتی داشته‌اند؛

- ❖ آرمان میانی تحقق حیات طیبه است. از نظر آیت‌الله خامنه‌ای تلاش همه دلسوزان بشر، راهنمایان بزرگ انسان، انبیای عظام و اولیا و مجاهدان فی سبیل الله در طول تاریخ، این بوده که حیات طیبه را برای بشر به وجود آورند. از طرف دیگر، سعی همه دشمنان انسان، شیاطین و طواغیت آن بوده است که بشر را از این حیات طیبه دور کنند. از نظر ایشان تنها اگر حیات طیبه محقق شد، انسان می‌تواند به سعادت برسد. بنابراین تشکیل حیات طیبه، هدف میانی است. گفتنی است در بیانات آیت‌الله خامنه‌ای حیات طیبه و جامعه اسلامی معادل هم هستند؛
- ❖ حیات طیبه متشکل از نظام‌های اقتصادی، سیاسی، فرهنگی، حقوقی و ... است. آنچه در این مقاله مورد نظر است، نظام اقتصادی است؛
- ❖ نظام اقتصادی، مطابق مبانی جامعه‌شناسی، متشکل از دو سطح فردی و اجتماعی است؛
- ❖ هر یک از دو سطح فردی و اجتماعی، مطابق مبانی انسان‌شناسی، متشکل از دو بعد مادی و معنوی هستند. در واقع آرمان‌های اجتماعی و فردی متشکل از دو بُعد مادی و معنوی هستند؛
- ❖ به آرمان‌های مادی اجتماعی و معنوی اجتماعی و همچنین مادی فردی و معنوی فردی در نظام اقتصادی، آرمان‌های مقدمی گفته می‌شود؛
- ❖ آرمان‌های مقدمی مادی در سطح اجتماعی در نظام اقتصادی عبارت‌اند از: عدالت، رشد اقتصادی، رفاه مادی، امنیت اقتصادی و استقلال اقتصادی؛
- ❖ آرمان مقدمی معنوی در سطح اجتماعی در نظام اقتصادی عبارت است از ایجاد فضای معنوی؛
- ❖ در مورد آرمان‌های فردی، از نظر آیت‌الله خامنه‌ای، آرمان هر فرد عبارت است از رسیدن به اوج مقام کرامت انسانی. در واقع در نگاه فردی، انسان رهروی است که مسئولیتش حرکت در مسیر خودپرستی تا خداپرستی

است. «عَلَيْكُمْ أَنْفُسَكُمْ لَا يَضُرُّكُمْ مَنْ ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ»^۱ (مراقب خویشتان باشید، مبادا پس از آن که راه یافته‌اید کسانی که گمراه شده‌اند به شما زبانی برسارند و گمراهتان کنند) دیگران بروند یا نروند، دنیا را ظلمت کفر بگیرد یا نور ایمان، انسان باید این مسیر را طی کند. جاده این مسیر انجام واجبات و ترک محرمات است. موتور حرکت در این راه ایمان قلبی است و آذوقه و توشه این راه نیز ملکات و فضایل اخلاقی است. در این نگاه به فرد انسان، اسلام استفاده از لذائذ زندگی را برای او مباح می‌کند؛ اما در کنار او یک لذت بالاتر را که لذت اُنس با خداست را هم به او یاد می‌دهد. انسان در یک چنین راهی به‌عنوان انسان اندیشمند و دارای اختیار، باید انتخاب کند و در این صراط حرکت کند. هدف این مسیر هم رستگاری انسان است. اگر انسان به این دستورالعمل و نسخه‌ای که به او داده شده است. عمل کند، رستگار می‌شود. آنچه در این نگاه مهم است، تأکید بر مسئولیت و وظیفه داشتن انسان است. از نظر آیت‌الله خامنه‌ای وظایفی بر عهده انسان‌هایی که معتقد به مبانی هستی‌شناسی اسلامی هستند، در هر حالتی، حکومت اسلامی برقرار باشد یا نباشد، قرار می‌گیرد. بنابراین در سطح فردی، عمل به تکلیف در راستای رسیدن به آرمان سعادت فردی اهمیت می‌یابد؛

❖ از نظر آیت‌الله خامنه‌ای اگر نظامی که مبتنی بر هندسه الهی برای جامعه است محقق شود، انسان‌ها سعادت‌مند می‌شوند. زیرا در این صورت بر اساس حدیث قدسی «لَأَعَذِّبَنَّ كُلَّ رَعِيَّةٍ اطاعت اماما جائرا ليس من الله و لو كانت الرعية في اعمالها برّة تقيّة». نقطه مقابلش: «و لأعفونّ عن كل رعية اطاعت اماما عادلا من الله و ان كانت الرعية في اعمالها ظالمة مسيئة»^۲. بسیاری از تخلفات فردی و شخصی قابل اغماض، یا به عبارت دقیق‌تر قابل اصلاح

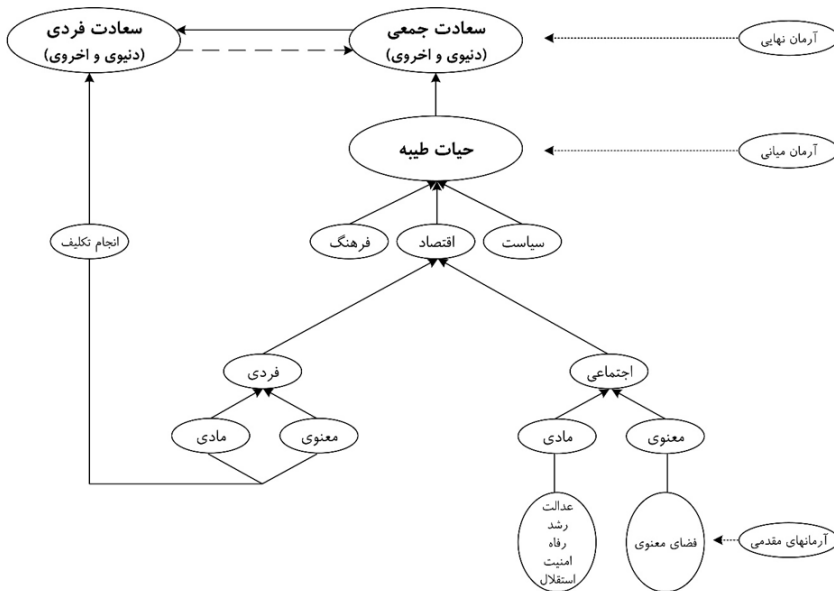
۱. سوره مائده، ۱۰۵

۲. المحاسن، احمد بن ابی عبد الله برقی، ج ۱، ص ۹۴؛ بحار الأنوار، علامه مجلسی، ج ۲۵، ص ۱۱۰؛ الکافی، ثقة الاسلام کلینی، ج ۱، ص ۳۷۶.

است. در واقع جامعه می‌تواند افراد را به سر منزل مقصود برساند. اما اگر اعمال فردی درست بود اما نظامات اجتماعی از ناحیه خداوند نبود، اعمال فردی نمی‌تواند جامعه را به سرمنزل مقصود برساند؛

❖ از نظر آیت‌الله خامنه‌ای ویژگی عجیبی در معارف اسلامی وجود دارد و آن تلفیق بین سعادت فردی و سعادت جمعی است. مطابق این ویژگی اگر انسان‌ها در پی سعادت فردی خودشان باشند و در کارها رضای خداوند را طلب نمایند، جامعه نیز به سمت سعادت پیش می‌رود. البته همیشه سعادت نهایی فردی با سعادت اجتماعی ملازم نیست، اما غالباً دو خط سعادت فردی و جمعی روی هم قرار دارند. البته با توجه به مورد قبل، شرط لازم این اصل، وجود نظام اسلامی است. آیت‌الله خامنه‌ای نیز بعد از این بیان اضافه می‌کنند که با استقرار نظام اسلامی در جمهوری اسلامی، شرایط برای انطباق این دو خط (سعادت فردی و سعادت جمعی) از همیشه آماده‌تر است.

شکل ۲ نشان‌دهنده نظام آرمان‌ها در بیانات آیت‌الله خامنه‌ای است.

شکل ۲: نظام آرمان‌ها در بیانات آیت‌الله خامنه‌ای

نتیجه‌گیری

اهداف و آرمان‌ها در انقلاب اسلامی بسیار مهم هستند. زیرا هویت اصلی هر انقلابی جهت‌گیری‌های آن است و تغییر جهت‌گیری‌ها، به کلی راه را عوض می‌کند. از این رو آیت‌الله خامنه‌ای در بیانات مختلف به تبیین و توضیح آرمان‌ها پرداخته‌اند و از دانشجویان نیز خواسته‌اند که روی این موضوع کار کنند. بهترین منبع برای استخراج آرمان‌های انقلاب اسلامی، بیانات آیت‌الله خامنه‌ای است. آنچه در این موضوع مهم است استخراج نظامی منسجم از آرمان‌ها مطابق با بیانات آیت‌الله خامنه‌ای است. برای این منظور در این مقاله از روش تحلیل مضمون استفاده شد. پس از جستجو در بیانات، ۱۵۴ فیش یافت شد. با استفاده از روش تحلیل مضمون، ۱۴ مضمون فراگیر، شامل جایگاه اهداف و آرمان‌ها، آرمان‌ها و انقلاب اسلامی، آرمان‌ها و مسئولان، آرمان‌ها و جوانان و دانشجویان، آرمان‌ها و دشمنان، روش تعیین آرمان‌ها و اهداف، ساختار نظام اهداف و آرمان‌ها، حیات طیبه، هدف عدالت اجتماعی مؤلفه حیات طیبه، هدف رشد تولید و ثروت، نسبت عدالت و رشد تولید و ثروت، هدف رفاه مادی، هدف امنیت اقتصادی، هدف استقلال اقتصادی یافت شد. مطابق نتایج از نظر رهبری اهداف و آرمان‌ها باید بر اساس جهان‌بینی یا به عبارت دیگر مبانی هستی‌شناسی سامان یابند. زیرا وقتی مبنای تعیین اهداف و آرمان‌ها، یک تفکر و اندیشه منظم و مدون نباشد، اهداف نیز به همان نسبت تابع حوادث، پیشرفت‌های عالم و یا امیال مردم و گروه‌ها خواهد شد. بر این اساس و با توجه به بیانات آیت‌الله خامنه‌ای، آرمان‌ها باید در دو سطح فردی و اجتماعی و دو بُعد مادی و معنوی و با توجه به زندگی دنیوی و اخروی تنظیم شوند. همچنین آرمان‌ها دارای مراتب مختلف شامل نهایی، میانی و مقدمی هستند. آرمان نهایی عبارت است از سعادت فردی و جمعی در زندگی دنیوی و اخروی. آرمان میانی هم تشکیل حیات طیبه است. حیات طیبه متشکل از نظام‌های مختلف است. در این مطالعه نظام اقتصادی مورد توجه است. آرمان معنوی در سطح اجتماع عبارت است از ایجاد فضای معنوی. آرمان مادی در سطح اجتماع عبارت است از عدالت، رشد، رفاه مادی، امنیت اقتصادی و استقلال اقتصادی. در سطح فردی هم آرمان هر فرد عبارت است از رسیدن به سعادت فردی. هر فرد فارغ از همه موضوعات باید برای رسیدن به سعادت فردی خود تلاش کند و

در این مسیر به تکالیفی که برگردنش است عمل نماید. در صورتی که هندسه نظام الهی باشد، اشتباهات فردی قابل اغماض است و در حقیقت نظام الهی موجب سعادت جمعی می‌شود. همچنین در صورتی هندسه نظام الهی باشد، تلاش‌های فردی می‌تواند منجر به سعادت جمعی شود.

فهرست منابع

- افتخاری، اصغر (۱۳۷۶). *آرمان‌های انقلاب اسلامی از دیدگاه امام خمینی (ره)*، پاسدار اسلام؛ شماره ۱۹۰.
- آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار جوانان خراسان شمالی، ۱۳۹۱/۷/۲۳.
- آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار کارگزاران نظام، ۱۳۸۳/۸/۶.
- آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار دانشجویان کرمانشاه، ۱۳۹۰/۷/۲۴.
- آیت‌الله خامنه‌ای، بیانات در دیدار جمعی از دانشجویان؛ ۱۳۹۴/۴/۲۰.
- تاجیک، محمدرضا؛ درویشی، فرهاد (۱۳۸۳). *آرمان‌های انقلاب اسلامی در عصر جهانی‌شدن (چالش‌ها و واکنش‌ها)*؛ جامعه‌شناسی ایران، دوره پنجم، شماره ۳.
- شیخ‌زاده، محمد و همکاران (۱۳۹۰). *تحلیل مضمون و شبکه مضامین: روشی ساده و کارآمد برای تبیین الگوهای موجود در داده‌های کیفی*. اندیشه مدیریت راهبردی، سال پنجم، شماره ۱۰.
- طاهری، اسحاق (۱۳۹۶). *اهمیت راهبردی آرمان‌ها در تحقق و بقای جامعه دینی با تأکید بر سخنان آیت‌الله خامنه‌ای*؛ اندیشنامه ولایت، شماره ۵.
- فوزی، یحیی؛ بصیرنیا، غلامرضا (۱۳۸۹). *آرمان‌های فرهنگی انقلاب اسلامی با تأکید بر قانون اساسی و اندیشه رهبران انقلاب (امام خمینی (ره) و آیت‌الله خامنه‌ای)*؛ کنگره ملی بررسی اندیشه‌های فرهنگی و اجتماعی امام خمینی (ره).
- هراتی، محمدجواد؛ جمالی، افراسیاب؛ ایزدی، محمدعلی (۱۳۹۵). *ظرفیت‌های انقلاب اسلامی ایران در بازسازی تمدن اسلامی در قالب نظریه سیستمی*، پژوهش‌های انقلاب اسلامی؛ شماره ۱۷.